

MADLOVICS BÁLINT: KÖZÖS PLATFORM NÉLKÜL AZ ELŐVÁLASZTÁSRÓL SZÓLÓ KÖZÉLETI DISKURZUS ARGUMENTÁCIÓS-LOGIKAI MEGKÖZELÍTÉSBN

1. Bevezetés

Jelen írással arra teszünk kísérletet, hogy leírjuk, rendszerezzük és elemezzük azt a közéleti diskurzust, amely a Fidesz-KDNP szövetség 2010-es győzelme és azzal párhuzamosan az előtte nyolc évig kormányzó szociálliberális koalíció szinte megsemmisítő veresége után bontakozott ki egy az ellenzéki oldalon lefolytatandó előválasztás lehetőségéről. Tanulmányunk célja, hogy elősegítse a különböző álláspontok megértését és a javaslatról folyó viták előremozdítását, melynek érdekében igyekeztünk a teljesség igényével számba venni a témában megjelent cikkeket, híreket és véleményeket (összesen mintegy 150 írást). Ezek többsége olyan, ellenzéki irányultságú médiákban jelent meg, mint a *168 Óra*, a *HVG*, a *Magyar Narancs*, a *Népszabadság* és a *Népszava*.¹

Az előválasztás komoly nemzetközi előzményekkel rendelkező, de szervezett formában a magyar politikában kétségtől újnak számító ötletét különböző időpontokban és politikai helyzetekben, különböző státusú és befolyású szereplők vetették föl, különböző formákban, különböző mélységű vitákat és pártpolitikai reakciókat kiváltva. Ennél fogva a témáról szóló diskurzus *kronológiai szempontból* meglehetősen töredezett. Egyfelől azonosíthatók bizonyos események, melyek nyomán az előválasztásról szóló diskurzus intenzívebbé vált, vagy akár teljesen tematizálta is a közbeszédet; rendre ilyen volt például a Republikon Intézet előválasztási javaslatának² megjelenése 2015 júniusában, illetve Bajnai Gordon és Mesterházy Attila 2013. augusztus végi bejelentései a kettejük, mint „miniszterelnökjelölt-jelöltek” közti elhúzódó döntésképtelenség föloldását szolgáló előválasztásokról.³ Másfelől azonban már e két példa eltéréseiből is látható, hogy az előválasztás-diskurzust aktiváló – illetve intenzitását

¹ A cikkeket a lapok online archívumaiból gyűjtöttük, 2010 áprilisáig visszamenőleg. Az említett források nem kizárólagosak: más médiákban is jelentek meg szövegek az előválasztás témájával kapcsolatban, és természetesen ezeket is igyekeztünk a minél teljesebb kép érdekében feldolgozni.

² A javaslat itt olvasható: http://republikon.hu/media/20968/republikon_elovalasztasi-javaslat.pdf (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

³ Ld. pl. Hvg.hu (2013): Háború: az MSZP közvetlen előválasztásra hívja ki Bajnait. *hvg.hu*, 2013. augusztus 23. http://hvg.hu/itthon/20130823_mesterhazy_bajnai_elovalasztas (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

erősítő – események jórészt egymástól függetlenül, különböző motivációkból, egyszersmind rendszertelenül és sporadikusan történtek.

Ami viszont föltűnő, hogy mindezek ellenére a vizsgált időszakban nem vagy alig változott csak a diskurzus *tartalma*, azaz sem az idő, sem az események, de még a szereplők eltérő státusa sem változtatta meg érdemben a javaslat támogatására és ellenzésére használt érvrendszereket.⁴ Ennek alapvetően két oka van. Az első és talán kézenfekvőbb magyarázat, hogy némely érvek egyszerűen helyzetfüggetlenek, mert kizárólag az előválasztás, mint kiválasztási módszer sajátosságaira koncentrálnak. Az a *pro* érv, miszerint az előválasztási folyamat győztese „*egy jelentős siker után*” nézhet szembe az ellenfelével,⁵ vagy az a *kontra*, hogy az „*előválasztáson semmi más nem derülhet ki, csak az, hogy ki mögött áll erősebb szervezet*”,⁶ mind ebbe a körbe tartoznak. Ez a kör azonban meglehetősen szűk: a diskurzusban elhangzott érvek zöme nagyon is függ az adott politikai helyzettől. Ezekre vonatkozik a második ok, ami nem más, mint hogy a támogatók és az ellenzők által az álláspontjaik alátámasztására használt helyzetértékelések nem változtak érdemben a kérdéses periódus alatt. Az előválasztás indítványozói – és az ő támogatóik – javaslatuk indoklásaként vagy a második Orbán-kormány által kialakított választási rendszerre, vagy a demokratikus deficitekre, vagy az ún. „baloldali ellenzék”⁷ válságára hivatkoznak, miközben kritikusaik a közös ellenzéki platform hiányát és bizonyos hazai közállapotok negatív hatásait emelik ki.⁸ Ezek terén 2010-től napjainkig nem történt pozitív irányú változás, így nem meglepő, hogy ezek az érvelési csapásirányok sem szűntek meg, alakultak át vagy léptek új érvek a helyükre (legfőlegbb némelyik mélyült az említett helyzetek negatív irányú változásai következtében).

Az előválasztás-diskurzus viszonylagos tartalmi állandósága miatt vizsgálatunk is alapvetően tartalomelemző jellegű lesz. Ennek módszertani alapvetéseit rögzítjük a következő részben, amik részint a konkrét vizsgálati módszereinkre vonatkoznak, részint pedig arra a már a címben is említett argumentációs-logikai szemléletmódra, melynek megállapításai alapvető

⁴ Azaz – szakmai nyelven – az olyan státusok, mint a politikusság, az újságírói/értelmiségi véleményformáló és az elemzői lét mentén nem válnak el protoközösségek. Természetesen néhány politikai eseményre reagált a diskurzus, és megjelentek benne új szólamok, melyeket a tanulmányban igyekszünk is majd számba venni, mindazonáltal a diskurzus alapvető kereteit ezek nem szabták át.

⁵ Török Gábor (2013): A vesztes mindent visz. *törökgáborelemez*, 2013. augusztus 23. http://torokgaborelemez.blog.hu/2013/08/23/496_a_vesztes_mindent_visz (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁶ Révész Sándor (2013): ...a szomszéd jelöltje is. *Népszabadság Online*, 2013. augusztus 26. http://nol.hu/velemen/20130826-a_szomszed_jeloltje_is-1408597 (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁷ Az „ún.” és az idézőjelek használata nem élcelődés, és nem is az ellenzék baloldali jellegét vitatja. Ezek pusztán arra szolgálnak, hogy jelezzük: ez a fogalom a vizsgált diskurzus része, annak egyes szereplői használják a maguk érveihöz, ilyenformán pedig – a tanulmány későbbi részeiben ismertetett – narratívákban értelmezhető és értelmezendő.

⁸ Bizonyos értelemben a kritikai megjegyzések közt tarthatók még számon a javaslat konkrét lebonyolítására vonatkozó, egymással vitatkozó koncepciók is (mint például hogy csak a miniszterelnök-jelöltreől, vagy a 106 egyéni jelöltreől is szóljanak-e az előválasztások), ezekkel azonban – lévén, hogy jelen kötet más tanulmányai megteszik – nem foglalkozunk részletesebben.

fontosságúak mind a tanulmány megértéséhez, mind az előválasztásról szóló viták lefolytatásához. Ez után az előválasztás indoklásául szolgáló érveléseket mutatjuk be, logikai rendbe ágyazva őket a már említett helyzetértékelések, mint kiindulópontok függvényében, majd hasonlóképp, pusztán néhány kézenfekvő eltéréssel ismertetjük a kritikai ellenvetéseket is. Ezt követi egy gyakorlati példa, amiben – fölhasználva a vizsgálatunk megállapításait – a támogató és ellenző álláspontok egy összeütközését elemezzük. Végül a tanulmány rövid összeggel zárul.

2. Módszertani alapvetések – az argumentációs-logika alapjai

Az argumentációs-logikai megközelítés egyfajta kvalitatív tartalomelemzést tesz lehetővé, ami a vizsgált szövegekből valamiféle algoritmizálhatóságra hasonlító – persze kreatív – módon kibontható szerkezetek, ismétlődő érvek és dinamizmusok feltárásával és leírásával foglalkozik. A megközelítés voltaképpen három fogalom köré épül, amelyek közül az első a már eddig is többször használt „diskurzus”. Ez alatt a kifejezés alatt a tanulmányban – mint az már az eddigiek alapján is nyilvánvalóan kiderült – mindazon szövegek halmazát értjük, amelyek az előválasztás témájában fogalmazódtak meg és arról fejtik ki (bármilyen irányú) álláspontjukat. Ezt a definíciót azért is fontos rögzítenünk, mert más diszkurzív szemléletű tanulmányok⁹ ezt a fogalmat másra: sajátos előfeltevésekből kiinduló és azokból levezetett, illetve azokhoz kapcsoló érvek pszeudologikus hálózatára használják. Az argumentációs-logikai megközelítés ez utóbbi jelenséget nem diskurzusnak, hanem „narratívának” hívja, az azt alkotó, a diskurzus során többször visszatérő érveket pedig „toposznak” vagy „mémnek”.¹⁰

Tanulmányunk az előválasztás-diskurzust alapjában véve két strukturáló dimenzió mentén rendszerezi. Az egyik egyfajta időbeliséget jelöl: szétválasztja a javaslatételhez kapcsolódó – és ilyenformán *pro* – érveléseket az ezekre adott – jellemzően *kontra* – válaszoktól. A másik ezeken belül az egyes narratívákat izolálja, azonosítva a kiindulópontjaikat és a hozzájuk kapcsolódó mémeket a maguk szokásos argumentációs-logikai kapcsolódásaival.

Ez utóbbi dimenzió kapcsán érdemes megjegyezni, hogy az előválasztással összefüggésben használt narratívák a vizsgált diskurzusban ritkán fordulnak elő tiszta és teljes formában. Nem túl gyakoriak az olyan cikkek és vélemények, amelyek kizárólag egy kiindulópontot alapul véve vezetnek le az érvelésüket, és amelyek egyúttal valamennyi a narratíva kapcsán tárgyalandó érvet

⁹ Mint pl. Szűcs Zoltán Gábor (2015): A magyar politikai gondolkodás nemzetközi horizontja. In: Körösenyi András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Osiris Kiadó, Budapest.

¹⁰ Vö. Madlovics Bálint (2015): A maffiaállam paravánjai. Ideológiák és rendszerleírások argumentációs-logikai megközelítésben. In: Magyar Bálint–Vásárhelyi Júlia (szerk.): *Magyar Polip – a posztkommunista maffiaállam 3*. Noran Libro, Budapest, valamint Uő (2016): Narratívák és összeesküvés-elméletek – avagy miért és hogyan működik a sorozás? *Magyar Narancs Online*, 2016. május 26. <http://magyarnarancs.hu/republikon/narrativak-es-osszeeskuves-elveletek-avagy-miert-es-hogyan-mukodik-a-sorozas-99505> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

fölvonultatják. Mégis a tanulmányunk külön-külön vázolja az egyes narratívákat, sőt annak érdekében, hogy a teljes hozzájuk tartozó érvelési láncot bemutassuk, afféle „montázst” készítünk a narratíva szellemében íródott szövegekből. Mindkét gyakorlat magyarázatra szorul – olyan magyarázatokra, amelyek általánosabb tanulságok felé mutatnak, és az egész előválasztás-diskurzusra érvényesek.

Lévén, hogy a narratívákat a diskurzus szereplői jellemzően töredékes és kevert formában használják, a különválasztásuk tűnhet egyfajta dekontextualizálásnak is, elvégre az egyes érveket nem teljesen abban a szöveggörnyezetben idézzük, mint amiben konkrétan megjelentek. Gyakorlatunkat azonban az indokolja, hogy a vizsgált érvrendszerek között – azon túl, hogy egyazon témára, az előválasztásra vonatkoznak – nincs szükségszerű logikai kapcsolat, ilyenformán pedig nem is jelentik egymás *lényegi* kontextusát. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy például a javaslat indoklására használt narratívák kizárnák egymást, sőt ennek épp az ellenkezője igaz – ezért is használják őket gyakran párhuzamosan az előválasztás támogatói. Ugyanakkor a vizsgálat szempontjából, amely az érvelések megértésének és egyszersmind a velük való hatékony vitának is az alapja, fontos látni, hogy ezek az érvelési láncok szétválaszthatók és szétválasztandók.

A montázskészítés az előbbi gyakorlat pandanja: miközben ez nem de-, hanem rekontextualizálásnak, azaz az elhangzó érvek új szövegösszefüggésbe ágyazásának tűnhet, valójában ez teremti meg azt a kontextust, amiben valamennyi elem teljes értékűen értelmezhetővé válik. A gyakorlatban ez nem mást jelent, mint azt, hogy ha ebben a konkrét magyarországi diskurzusban csak egy-egy érv hangzik is el egy vitahelyzetben vagy cikkben, akkor is ott van mögötte a bennfoglaló narratívája, mely rejtett előfeltevés-rendszerként funkcionál. Ennek belátásával és a bennfoglaló narratíva ismeretével a gyakorlatban modellezhető, hogy egy az évrre általunk adandó válaszra mi lenne a „logikus” (saját rendszerében következetes) ellenválasz, ami alapján elválaszthatók az adott narratívában kezelhető és kezelhetetlen, avagy a konkrét érveléssel hatékonytalanul és hatékonyan vitatkozó ellenvetések.

Végül, de nem utolsó sorban szeretnénk leszögezni, hogy mind a támogató, mind az ellenző érveket az előbb ismertetett szemléletmóddal fogjuk vizsgálni – amiből következik, hogy jelen írás nem kizárólag a javaslat támogatóinak (ellenzőinek) szól, megállapításait a vita valamennyi szereplője egyformán hasznosíthatja. Tanulmányunk nem is kíván vagy fog állást foglalni, sem az egyik vagy másik oldal mellett, sem a vizsgált kérdésben egyáltalán. Az argumentációs-logikai vizsgálat azt kívánja meg, hogy úgyszólván egy kódfejtő fegyelmét erőltessük magunkra: az egyes mémek mellé nem vonhatunk be új (illetve hangsúlyozhatunk régi) érveket, nem keretezhetjük őket a saját, előválasztásra vonatkozó érvrendszerünkkel, és nem is állíthatjuk

őket szembe általunk perdöntőnek ítélt, de a vita más szereplőinek narratíváiban korántsem föltétlenül azonos súllyal latba eső tényekkel. Röviden tehát nem vizsgálhatjuk az elhangzó állítások helyességét vagy igazságtartalmát, és csak leíró módon, a részben a diskurzustól függetlenül meglévő, részben az említett mémek által létrehozott kontextusok és narratívák analizálásával foglalkozhatunk. Lényegében az elhangzott szövegek egyfajta kommunikációs szempontú „működési leírását” vagy „műszaki rajzát” kívánjuk megadni, ez pedig nem lenne lehetséges, ha a vizsgálat során helyettesítenénk a szövegeket az általuk bennünk kiváltott képzetekkel és érzelmekkel.

3. Kiinduló narratívák: az előválasztás indoklásai

Ebben a részben – az első strukturáló dimenzió szerint – az előválasztási javaslat indoklásait vesszük górcső alá, illetve közöttük izolálunk – a második dimenzióknak megfelelően – különböző narratívákat és mémeket. Az ötlet jogosságát, mint azt már a *Bevezetőben* is említettük, három különböző kiindulópont köré szerveződő narratívával (illetve e narratívák toposzaival) szokták megindokolni. Ezeknek az alábbiakban a választásrendszer-narratíva, a demokratikusság-narratíva és a „baloldal válsága”-narratíva munkaneveket adjuk.

3.1. A választásrendszer-narratíva

A választásrendszer-narratíva eredetileg nem az előválasztás-diskurzus, hanem a főleg 2012-14 között aktív, a 2014-es országgyűlési választáson közös listát állító ellenzéki pártok együttműködési lehetőségeiről szóló összefogás-diskurzus egyik központi érvrendszere volt, és abból fejlődött ki – új következtetések, mémek bevonásával – abba a formába, amiben már az általunk vizsgált diskurzus részévé vált.¹¹ Az eredeti narratíva kiindulópontja a második Orbán-kormány által 2012-ben kialakított választási rendszer volt, amely – mint a Republikon Intézet egy elemzése írja – *„erőteljesen eltolódott a többségi rendszer irányába; a jelenleg érvényes szisztéma nem teszi lehetővé, hogy az egymással együttműködni kívánó pártok jelöltjei visszalépjenek egymás javára, ahogyan azt sem, hogy a választók kifejezhessék másodlagos preferenciájukat. A jelenleg megosztott demokratikus ellenzék tehát arra kényszerül, hogy egy pozícióért csak egy jelöltet indítson, ahelyett, hogy az egymással versengő baloldali és liberális jelöltek mandátumhoz juttassák a szavazatok akár mindössze harmadát megszerző, de ezzel is az élen álló, és a politikai »családját« egyedüliként képviselő kormánypárti jelöltet.”*¹² Röviden tehát az Orbán-kormány *„csapdát állított a demokratikus ellenzéki pártoknak: csak egy előre*

¹¹ Bizonyos értelemben az előválasztás-diskurzus tekinthető az összefogás-diskurzus részhalmazának is (különösen, ami a 2014 előtti részeit illeti), e viszony argumentációs-logikai sajátosságainak elemzése azonban túlmutat ennek a tanulmánynak a keretein.

¹² Republikon Intézet (2016): *Variációk egy témára – Előválasztás 2017*. A Republikon Intézet elemzése, 2016. július 5. <http://republikon.hu/elemezsek,-kutatasok/160705-elovalasztas.aspx> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

létrehozott választási koalíció veheti fel a versenyt a választási és parlamenti matematika alapján a Fidesszel".¹³

A választásrendszer-narratíva új formája megtartja ezt a kiindulópontot, sőt az „összefogásról” szóló következtetést is, viszont nem áll meg itt, és igyekszik egyúttal rámutatni az előválasztás szükségességére is. Ehhez alapvetően kétféle érvelést alkalmaz. Az elsővel az egy tömbbe kényszerített pártok sokszínűségének, avagy a „*többpárt-rendszeren belül a sokpárt-rendszernek*”¹⁴ a megőrzésére szólít föl. Erre szerinte azért van szükség, mert a választóknak „*fontos, hogy választottjaik megőrizzék az integritásukat, és ezzel nehezen fér össze, hogy az egymástól jelentősen eltérő politikai világgépeket megjelenítő pártok eleve lemondjanak az önállóságukról*”.¹⁵ Viszont egyúttal azt is megállapítja, hogy egy választási együttműködés és egyszersmind egy „*későbbi koalíciós kormányalakítás tisztességének nélkülözhetetlen eleme, hogy a koalíció egyes tagjaira leadott szavatok száma pontosan megállapítható legyen*”.¹⁶ Ehhez pedig kézenfekvő egy előválasztás, mint afféle „*selejtező*” lebonyolítása, ami lényegében az új választási rendszerben elhagyott első fordulót hivatott kiváltani.¹⁷ A másik érvelés kevésbé körülményes: ez egyszerűen azt mondja, hogy „*előválasztás mindenképpen lesz*”,¹⁸ azon egyszerű oknál fogva, hogy miközben ezen oldal pártjainak össze kell állniuk, immár „*nem egyértelmű, melyik az ellenzék legesélyesebb pártja, illetve ki a legesélyesebb kormányfő-jelöltje*”.¹⁹

Az ellenzéki pártok 2014-ben elszenvedett veresége, illetve az ahhoz vezető út tanulmányozása elmélyítette az „előválasztás mindenképpen lesz”-mémhez kapcsolódó érvelést. A narratívában ez az esemény a mém illusztrációjaként szerepel: e szerint a 2012-14-ben lezajlott összefogás-folyamat „*voltaképpen egy sajátos előválasztás volt*”, „*csak éppen nem így hívtuk, és ami lényegesebb, nem voltak egyértelmű szabályai*”.²⁰ Épp emiatt viszont – folytatódik az érvelés – az egész végül nem lett más, mint „*végtelenül kínos*”,²¹ „*bohóctréfára hajazó*”

¹³ Tóth Zoltán (2013): Előválasztások mindenütt. *Népszava*, 2013. december 21. <http://nepszava.hu/cikk/1006181-elovalasztasok-mindenutt> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

¹⁴ Uo.

¹⁵ Ádám Zoltán (2013): Legyen-e előválasztás a baloldalon? *Magyar Narancs*, 2013/26. <http://magyarnarancs.hu/publicisztika/szurovizsgalat-85398> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

¹⁶ Népszava (2012): „Előválasztással a többpártrendszerért”. A *Népszava* összefoglalója Tóth Zoltán előválasztási koncepciójáról, 2012. február 15. <http://nepszava.hu/cikk/521134-elovalasztassal-a-tobbpartrendszerert> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

¹⁷ Tóth (2013).

¹⁸ Tóth Csaba (2015): Ne zárt ajtók mögött dőljön el – 5 érv az előválasztás mellett. *Magyar Narancs Online*, 2015. május 29. <http://magyarnarancs.hu/republikon/5-erv-az-elovalasztas-mellett-95155> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

¹⁹ Csizmadia Ervin (2013a): Miért kellene miniszterelnök-jelölti vita a balliberális oldalon? *24.hu*, 2013. július 6. <http://24.hu/belfold/2013/07/06/csizmadia-ervin-miert-kellene-miniszterelnok-jelolti-vita-a-balliberalis-oldalon/> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

²⁰ Tóth (2015).

²¹ Horn Gábor (2016): Dunaújváros után, előválasztás előtt. *Népszabadság Online*, 2016. június 22.

„kabaré”,²² ami történetesen választási kudarccal is végződött, úgyhogy ezt „nem szabad megismételni”.²³ Ha már „előversengésre biztosan sor kerül, ésszerű, ha ez szabályozott viszonyok között, a választók bevonásával zajlik”,²⁴ úgyhogy „legközelebb nem az MSZP-s pártpozíció vagy a más politikai erőkkkel füstös hátsó szobákban kötött alkuk alapján” kell kiválasztani azt, „aki a demokratikus oldal képviselőjében le akarja győzni a Fidesz jelöltjét, 2014-ben már kiderült, hogy ez nem működik”.²⁵ Az előválasztáson kívül „nem nagyon látni más megoldást”,²⁶ ez az egyetlen lehetőség arra, hogy „»nemesebbnek« tűnjön a küzdelem”,²⁷ úgyhogy leszögezhető, hogy „az előválasztásnál nincs jobb elképzelés arra, hogy a széttöredezett (...) baloldali ellenzék a lehető legjobb helyzetből vágjon neki 2018-nak”.²⁸

A választásrendszer-narratíva korábbi és újabb változata közti kapcsolatot az „összefogás” kényszerének elfogadása jelenti. Ezzel összefüggésben arra a kérdésre, hogy kik azok, akiknek együtt kéne működni (illetve miért pont nekik kéne, és nem másoknak), a narratíva nem ad explicit választ.²⁹ Az csupán félig tekinthető explicit válasznak, hogy a narratíva – következetlenül rotálva az egyes megjelöléseket – „demokratikus ellenzékéről”, „baloldalról” vagy „bal- és liberális oldalról” beszél. Ezek diszkurzív hatóerejét ugyanis implicit, azaz mögöttes jelentéseik adják: egyrészt fölismerhető bennük egyfajta „hagyomány-jelleg”, ami a 2010 előtt regnáló szociálliberális pártcsaládra vezethető vissza, mely – mint a narratíva fogalmaz – egykor egységes volt, mostanra viszont már „széttagolódott”. Másrészt ezek az elemzők és véleményformálók által is használt kifejezések egyben a vizsgált pártok („oldal”) öndefiníciói is, melyek applikálásával a narratíva viszont az összefogást már kevésbé a választási rendszer

²² Pető Péter (2015): Előválasszatok! *Népszabadság*, 2015. január 20. <http://nol.hu/velemenye/elovalasszatok-1510765> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

²³ Kovács Áron (2015): Amerikai mintára játszanák le a baloldali belharcokat. *vs.hu*, 2015. május 27. <http://vs.hu/kozelet/osszes/amerikai-mintara-jatszanak-le-a-baloldali-belharcokat1-0527> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

²⁴ Lakner Zoltán (2016): Elő vagy utóbb. *Népszabadság Online*, 2016. június 21. <http://nol.hu/velemenye/elo-vagy-utobb-1620455> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

²⁵ Fazekas Ágnes interjúja Botka Lászlóval (2015): „A hátsó szobákban kötött alkuk kora lejárt”. *Népszava*, 2015. november 28. <http://nepszava.hu/cikk/1077837-botka-laszlo-a-hatso-szobakban-kotott-alkuk-kora-lejart/> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

²⁶ Horn Gábor (2015b): Előválasztás vagy nihil. *Népszabadság*, 2015. szeptember 15.

²⁷ *Népszava* (2016): „Csak így lehet legyőzni Orbánt és Vonát”. A *Népszava* összefoglalója a PM konferenciájáról, 2016. június 30. <http://nepszava.hu/cikk/1098509-csak-igy-lehet-legyozni-orbant-es-vonat> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

²⁸ Pető Péter (2016): 18-ra lapot. *Népszabadság Online*, 2016. június 15. <http://nol.hu/velemenye/18-ra-lapot-1619641> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

²⁹ A Republikon választási rendszerrel kapcsolatos, idézett állásfoglalása ezt a problémát meghaladja azzal, hogy „egymással együttműködni kívánó pártokat” említ, hiszen így a narratíva már nem az együttműködésnek, hanem egy bármilyen indíttatású együttműködés esetén az előválasztásnak az elkerülhetetlenségére mutat rá. Viszont meggyőző észre, hogy ezzel egyúttal el is szakad a választási rendszerre vonatkozó kiindulóponttól, hiszen ez esetben már nem szükséges indokolni, hogy miért működnek együtt a pártok, elég konstatálni, hogy megteszik. Ez pedig, míg egy elemzőintézet részéről konzisztens – leíró – érvelés, egy együttműködni kívánó politikus szájából már egyszerű tautológiának hat: „azért működünk együtt, mert együttműködünk”.

sajátosságaira, mint inkább a pártok – bármilyen indíttatású – együttműködési szándékára vezeti vissza, bizonyos értelemben megkerülve a bekezdés elején fölített kérdést.³⁰

A hagyomány-jelleg, valamint az attól minden bizonnyal nem független együttműködési szándék – a hagyományos pártstruktúra meghaladását célzó kísérletek (lásd LMP) ellenére –elég erős volt 2014 előtt, hogy a narratíva eredeti formáját átlendítse a közös platform kérdésén és elindítsa a már említett – és „szabályozatlan előválasztásként” aposztrofált – összefogás-folyamatot. Ennek kapcsán érdemes még megemlíteni, hogy a folyamatban részt vevő pártok (illetve közelebbről Mesterházy Attila és Bajnai Gordon) versengését több elemző már 2014 előtt is előválasztásként írta le. Filippov Gábor például 2012 elején írt arról, hogy az ellenzéki oldalon „*javában folyik az előválasztási kampány, amelyben az – egyelőre – egymással szembeni versenyt a közvélemény-kutatási adatok hosszú távú alakulása fogja eldönteni*”.³¹ Böcskei Balázs és Lakner Zoltán egy évvel később szintén előválasztásként elemzik a kérdéses folyamatot,³² Török Gábor pedig 2013 áprilisában már arról ír, hogy a Bajnai-Mesterházy párharcnak az amerikai előválasztásokhoz való hasonlítása olyan „*közhely*”, ami „*amikor először mondták (...), tényleg megmutatott valamit, ami talán nem volt akkor annyira egyértelmű*”, nevezetesen, hogy „*itt valójában az azonos oldalon álló jelöltek tétre menő – azaz nem megrendezett – rivalizálása zajlik*”, viszont szemben az amerikai analógiával, a magyar helyzet „*nem ilyen formalizált, szabályozott küzdelem*”.³³

3.2. A demokratikusság-narratíva

Bár szerkezeti okokból másodikként elemezzük, kronológiailag a demokratikusság-narratíva volt az első a szociálliberális oldal 2010-es veresége után, amit az előválasztás indoklásaként használtak. Sebők Miklós már néhány hónappal az országgyűlési választások után, az akkor még egyben lévő MSZP kapcsán arról írt, hogy a pártnak „*elengedhetetlenül szüksége van arra, hogy csökkentse demokratikus deficitjét*”, ennek pedig „*legnagyobb hatású módja egy nyílt előválasztási rendszer bevezetése lenne*”.³⁴ Sebők javaslatának konkrét pontjai természetesen eltérnek a későbbi fölvetések konkrétumaitól (példának okáért ő a szokásos tisztújítások helyett javasolt előválasztást), de ami a kiindulópontját, valamint az előválasztásnak tulajdonított pozitív

³⁰ Vö. előző lábjegyzet.

³¹ Filippov Gábor (2012): Előválasztások Magyarország államban. *HVG*, 2012/05. http://hvg.hu/hvgfriss/2012.05/201205_elovalasztasok_magyarorszag_allamban (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

³² Ld. Böcskei Balázs (2013): Mielőtt minden szétesik. *Népszabadság Online*, 2013. február 8. http://nol.hu/velemen/20130208-mielott_minden_szetesik-1365277 (utolsó letöltés: 2016.08.24.), valamint Lakner Zoltán (2013): Az önmagát szeletelő szalámi. *Népszabadság Online*, 2013. március 4. http://nol.hu/velemen/20130304-az_onmagat_szeletelo_szalami-1370885 (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

³³ Török Gábor (2013): Nyitott kérdés. *Heti Válasz*, 2013. április 3. <http://valasz.hu/itthon/nyitott-kerdes-62400> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

³⁴ Sebők Miklós (2010): Majális helyett. Hogyan vágjon neki az MSZP? *Magyar Narancs*, 2010/25. http://magyarnarancs.hu/publicisztika/majalis_helyett_-_hogyan_vagjon_neki_az_mszp-74055 (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

hatásokat illeti, lényegében ugyanúgy érvelt, mint ahogy később tette többek közt Bozóki András, Heindl Péter, Karácsony Gergely – az általa társelnökként vezetett Párbeszéd Magyarországért (PM) párttal egyetemben – és a Szalay-kör is.

A demokratikusság-narratíva egyfelől értékalapú, hiszen a részvételi demokráciát, mint kvázi önértéket veszi alapul, másfelől viszont a hazai demokratikus közállapotok elemzéséből indul ki. Ennek kapcsán megállapítja, hogy a pártok és a választóik (távolabbról a nép, illetve a társadalom) elidegenedtek egymástól. Egyik oldalról a pártok elitisták, vezér- és tekintélyelvűek, politikusaik kontraszelektáltak, a társadalmi beágyazottságuk pedig rendkívül csekély – kifelé mondhatni teljesen zártak. *„Sajnos (...) sehol nincs a magyar pártok életében nyilvánosság előtt vállalt, önálló politikusi tett. Csak testületi döntések mögé bújó pártbürokraták vannak. (...) Hol van itt tere a demokratikus diskurzusnak? Hol van itt helye a megtermékenyítő, alkotó, valódi közéleti vitáknak? Hogyan akarhat így bárki is bevonni önállóan gondolkodó, felelős polgárokat a közéletbe a politikai paletta bármely oldalán?”*³⁵ Másik oldalról viszont a társadalomban *„a kádárizmus leheletétől terhes antipolitikus hangulat”*³⁶ honol, melynek egyik fő oka éppen a pártok antidemokratikus jellege, magyarán az, hogy a társadalom széles tömegeinek nincs lehetőségük közvetlenül beleszólni a pártok döntéshozatalába. Összevetve a közállapotokról szóló elemzést a demokratikus alapértékekkel, a feladat egyértelműnek tűnik: *„át kell hidalni azt a szakadékot, amely a pártok és az állampolgárok közt van”,*³⁷ illetve *„erősíteni kell az állampolgári részvétel kultúráját, és be kell vonni az embereket a lehető legtöbb közéleti kérdés eldöntésébe.”*³⁸

A demokratikusság-narratíva szerint az előválasztási rendszer épp ennek jegyében támogatandó, hiszen az egy *„a részvételi demokrácia elveit maximálisan tiszteletben tartó javaslat”,*³⁹ amely *„kitárja a demokratikus részvétel kapuját, és lehetővé teszi a választópolgárok széles rétegei számára, hogy ők maguk döntsék el, ki vegye fel a kesztyűt Orbán Viktor helytartóival szemben”.*⁴⁰ Egy előválasztás a demokratikusság-narratíva szerint a hazai demokratikus

³⁵ Heindl Péter: „Civilek” küzdelme a pártkatonákkal: az E14 első éve. *hvg.hu*, 2013. szeptember 16. http://hvg.hu/velemeney/20130916_Civilek_kuzdelme_a_partkatonakkal (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

³⁶ Demokrácia és Dilemma Intézet (2012): Előválasztást! *index.hu*, 2012. december 10. <http://index.hu/belfold/2012/12/10/elovalasztast/> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

³⁷ Népszava (2015b): „Az előválasztásról vitáztak balliberális politikusok”. Az *MTI/Népszava* összefoglalója a Republikon Intézet konferenciájáról, 2015. október 19. <http://nepszava.hu/cikk/1073716-az-elovalasztasrol-vitaztak-balliberalis-politikusok/> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

³⁸ Karácsony Gergely (2013): Döntson a nép, de hogyan? (1.) *Karácsony Gergely blogja*, 2013. augusztus 24. http://karacsonygergely.blog.hu/2013/08/24/dontson_a_nep (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

³⁹ Népszava (2013): „Mesterházy előválasztást javasol”. Az *MTI/Népszava* összefoglalója, 2013. augusztus 23. <http://nepszava.hu/cikk/671938-mesterhazy-elovalasztast-javasol> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁴⁰ Karácsony Gergely (2016): Az előválasztás az Orbán-rezsim megbuktatásának kulcsa. Nyílt levél a demokratikus ellenzék pártvezetőinek. *Párbeszéd Magyarországért (Facebook-oldal)*, 2016. április 6. <https://www.facebook.com/notes/p%C3%A1rbesz%C3%A9d-magyarorsz%C3%A1g%C3%A9rt/az-el%C5%91v%C3%A1laszt%C3%A1s-az-orb%C3%A1n-rezsim-megbuktat%C3%A1s%C3%A1nak-kulcsa/597699537060726> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

közállapotok egészére javítólag hatna. A pártok részéről az előválasztás egyrészt „*az elitista attitűdökkel szakít*”,⁴¹ hiszen így végre „*nem a pártvezetők alkuja, hanem a szavazói akarat dönt*”.⁴² Másrészt hatásos eszköz a kontraszelekció ellen is, hiszen a „*leszálló ágba kerülő*” politikusokat idejében le lehet vele cserélni: az előválasztás révén még a tábor „*legnagyobb hatalmú vezérei is nyílt versenyhelyzetbe kerülnek*”.⁴³ Harmadrészt pedig az előválasztás a pártok társadalmi beágyazottságát is mélyíthetné, hiszen ennek hála a politikusok „*nem csak négyévente, lista- vagy jelöltállításkor*” találkoznának a választóikkal, ezért pedig „*jobban odafigyelnének az igényeikre*”.⁴⁴ Az előválasztás viszont amellet, hogy „*erősítheti a pártok feletti demokratikus kontrollt*”, egyúttal „*hozzájárulhat az állampolgári tudatosság választói magatartásban is kifejeződő növekedéséhez*” is,⁴⁵ így pedig a választók oldaláról is javíthatja közállapotaink minőségét, ellensúlyozva „*az alapvetően kiábrándult és apatikus politikai kultúrát*”.⁴⁶

Miközben a demokratikusság-narratívához tartozó mémek logikailag önmagukban is meglehetősen zárt és koherens rendszert alkotnak, természetesen ez a szisztéma sem áll önmagában: számos egyéb, a közéletben „futtatott” narratíva övezi, amelyek némelyikére reflektál, reagál is. Erre példa, amikor a narratíva használói – egyenlőségi-jelet téve a demokrácia és a részvételi demokrácia közé – reflektálnak azokra a toposzokra, melyek szerint a már a választásirendszer-narratívánál tárgyalt ellenzéki pártok önmagukat „demokratikus ellenzéki pártokként” aposztrofálják, és zászlajukra „a demokrácia helyreállítását” tűzik. „*Van abban valami faramuci*”, mondja ennek kapcsán Karácsony Gergely, „*hogy az ellenzék az emberek bevonása nélkül döntsön arról, hogy kire kelljen szavaznia annak a választópolgárnak, aki helyre akarja állítani a demokratikus jogállamot*”.⁴⁷ A Szalay-kör 2015 novemberében közzétett előválasztás-javaslatának bevezetése ennél is konkrétan fogalmaz: „*Véljük, hogy demokratának lenni annyi, mint nem félni a választók előtti nyilvános próbatételektől. Csak az indulhat hitelesen az általános választásokon, aki hajlandó saját kiválasztásába versengéssel belemenni. (...) Az előválasztások rendszere a XXI. századi liberális demokráciák fontos intézményévé, a demokratikus politikai kultúra részévé vált. Az előválasztás a demokrácia*

⁴¹ Teczár Szilárd interjúja Karácsony Gergellyel (2015): „Ha nincs elég pénz, adunk”. *Magyar Narancs*, 2015/11. <http://magyarnarancs.hu/belpol/ha-nincs-eleg-penzed-adunk-94085> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁴² Keszthelyi András (2015): Az előválasztás hasznáról és veszélyeiről. *Magyar Narancs Online*, 2015. június 1. <http://magyarnarancs.hu/politicalanimal/az-elovalasztas-hasznarol-es-veszelyeirrol-95175> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁴³ Ádám (2013).

⁴⁴ Sebők (2010).

⁴⁵ Bozóki András (2013): Legyen-e előválasztás a baloldalon? *Magyar Narancs Online*, 2013. július 11. <http://magyarnarancs.hu/belpol/legyen-e-elovalasztas-a-baloldalon-bozoki-andras-valaszol-85642> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁴⁶ Republikon Intézet (2016).

⁴⁷ Karácsony (2013).

*próbatétele, a demokraták megmérése.*⁴⁸ A PM előválasztásról rendezett konferenciáján pedig többek közt az is elhangzott, ezen érvelés gyakorlatias megfordításaként, hogy „*a jelöltkiválasztás társadalmiasításával ellenpólust lehetne képezni a jobboldallal szemben, ahol gyakorlatilag Orbán Viktor dönti el egy személyben, ki lehet képviselő.*”⁴⁹

3.3. A „baloldal válsága”-narratíva

Az előválasztás indoklásául szolgáló harmadik narratíva az előválasztást ama válság megoldásának, illetve azon problémaköteg enyhítésének a zálogaként mutatja be, amellyel „a kormánypart baloldali ellenzéke” már évek óta küzd. Természetesen e problémák között a narratíva számon tartja az ellenzéki pártok demokratikus deficitjét is, ilyenformán pedig érvkészlete magába építi a demokratikusság-narratíva toposzainak komoly hányadát is.⁵⁰ Mindazonáltal a két narratíva elválasztását és különtárgyalását kettő dolog is indokolja. Az első, hogy a „baloldal válsága”-narratíva nem érték alapú, azaz nem egy fogalom, avagy egy arra vonatkozó eszme értéként való fölmutatásából indul ki és ennek tettekben kifejeződő általános hiányát kéri számon, hanem inkább érdekalapú: egy konkrét csoportra vonatkozó, kívánatosnak ítélt cél (a baloldal válságból való kilábalása, illetve ennek nyomán a kormányváltás) megvalósulása előtti akadályokat lát és ezek elhárítására tesz gyakorlati haszonnal járó javaslatokat. A másik, hogy csupán egy részét teszik ki a demokratikusság-narratíva mémjei, mert a baloldal válságtüneteit a demokratikus deficiteknél sokkal szerteágzóbbnak látja. A narratíva négy további – egymással összefüggő és egymásba átjárható, továbbá az előválasztás-diskurzuson kívül létező diskurzusokból és narratívákból eredeztethető – problémát azonosít még, amelyek kapcsán az előválasztást, mint egy kvázi „*minden csomót átvágó huszárvágást*”⁵¹ javasolja:

1. **A baloldalnak nincs világos identitása.** A narratíva által baloldalra sorolt pártok identitásválsága kapcsán (miközben az e körül kialakult közéleti diskurzus messze túlmutat a tanulmányban vizsgált diskurzuson és perióduson)⁵² az előválasztást javaslók a folyamat nyilvános vitákat generáló jellegét emelik ki. Ennek hála ugyanis

⁴⁸ Bárándy Péter–Lengyel László–Somogyvári István–Tóth Zoltán (2015): Javaslat az előválasztásról. *Népszabadság Online*, 2015. november 14. <http://nol.hu/velemenyt/javaslat-az-elovalasztasrol-1574977> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁴⁹ Hargitai Miklós (2016): Előválasztással ráznák föl a baloldalt. *Népszabadság Online*, 2016. június 14. <http://nol.hu/belfold/elovalasztással-razna-fol-a-baloldalt-a-parbeszed-magyarorszagert-1619569> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁵⁰ Ld. pl. Pápa Levente kijelentését: „*Van egy, a politikától elidegenedett, apátiában szenvedő ellenzéki tábor, amelynek tagjait aktivizálni kell.*” *Népszava* (2015b).

⁵¹ Ablonczy Bálint (2015): Búcsú a baloldaltól? *Heti Válasz*, 2015. november 4. <http://valasz.hu/itthon/bucusu-a-baloldaltol-115897> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁵² Ld. pl. Lakner Zoltán (2011): *Utak és útvesszők*. Napvilág Kiadó, Budapest, valamint Uő (2014): *Négy fordulat: baloldali útkeresés*. Jelenkor Kiadó, Pécs.

az előválasztás „egy mindeddig sajnálatosan hiányzó kreatív erőforrássá válhat”:⁵³ a baloldal a versengés nyomán keletkező vitafolyamatban „újraredefiniálhatja önmagát, és felépíthet egy olyan bal-liberális alternatívát, amivel azonosulni tudnak a választópolgárok”.⁵⁴ Máshogy fogalmazva a termékeny vita „elindíthatja a közös gondolkodást”, melynek végén pedig „arra is válaszolhatunk, kik vagyunk, mit akarunk, hogy az orbáni világtól, a perifériától, a „keleti nyitástól” szabadulva merre is haladunk”.⁵⁵

2. **A baloldal nem hajlandó elvégezni a győzelemhez elengedhetetlen munkát.** Ez a kritika egyrészt arra vonatkozik, hogy a baloldalon nem nagyon történik semmi előremutató, „nihil”⁵⁶ van, amivel szemben viszont az előválasztás legalább fölkavarná „az állóvizet” és „a baloldal végre csinál[na] valamit”.⁵⁷ Másrészt viszont e szerint a pont szerint a „baloldali pártoknak el kell végezni a szisztematikus aprómunkát (...). Ennek legtisztább katalizátora, ugyanakkor a munka jótékony ösztönzője a 106 választási körzetre kiterjedő előválasztási kampány lehet”,⁵⁸ melynek végén a jelölt már „megmártózott az országban, a csontjaiban érzi az érdekeit”.⁵⁹
3. **A baloldalnak gyenge a médiája.** Ezt a kritikát a narratíva két okra: a médiaeszközökhöz való effektíve korlátozott hozzáférésre, valamint az egyes ellenzéki szövegek széttartó és keret nélküli kommunikálására vezeti vissza.⁶⁰ Szerinte viszont az előválasztás során „a demokratikus ellenzéki oldal ritkán előálló kommunikációs lehetőséghez jutna: az előválasztás izgalma, a jelöltek vitái, a szavazások és a folyamatos eredményösszesítés egy országgyűlési kampányhoz hasonló médiafigyelemmel járna”,⁶¹ így pedig „ismertté válnának, kibeszélésre kerülnének a politikáik kérdései” és „a közvélemény megismerkedhetne a jelöltekkel”.⁶² Az előválasztás révén a baloldalnak sikerülhetne „üggé (...) tenni saját magát”,⁶³ és az

⁵³ Csizmadia Ervin (2013b): Előválasztás a baloldalon? Igen, nagyon is! *24.hu*, 2013. augusztus 23. <http://24.hu/belfold/2013/08/23/csizmadia-ervin-elovalasztas-a-baloldalon-igen-nagyon-is/> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁵⁴ Lakatos Júlia–Szakács András (2013): Előválasztás: csod vagy csodafegyver? *Méltányosság Politikaelemző Központ*, 2013. augusztus 25. http://meltanyossag.blog.hu/2013/08/25/elovalasztas_csod_vagy_csodafegyver (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁵⁵ Buják Attila interjúja Tóth Csabával (2015): Amerikából hozták. *168 Óra*, 2015. május 30.

⁵⁶ Horn (2015b).

⁵⁷ Népszava (2015a): „Lendvai Ildikó eszméletlenül unja az állóvizet”. A *Népszava* összefoglalója a Republikon Intézet konferenciájáról, 2015. május 28. <http://nepszava.hu/cikk/1058536-lendvai-ildiko-eszmeletlenül-unja-az-allovizet/> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁵⁸ Horn Gábor (2015a): Előválasztást! *Népszabadság*, 2015. május 19. <http://nol.hu/velemenye/elovalasztast-1534805> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁵⁹ Tóta W. Árpád (2012): Moslékország előválasztása. *hvg.hu*, 2012. március 9. http://hvg.hu/w/20120309_moslekország (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁶⁰ Uo. és Pető (2015).

⁶¹ Bárándy–Lengyel–Somogyvári–Tóth (2015).

⁶² Népszava (2016).

⁶³ Csizmadia (2013b).

egész „sokkal szórakoztatóbb folyamat is volna” „a zárt ajtók mögött kötött háttéralkuknál”.⁶⁴

4. **A baloldal választói reményvesztettek.** A narratíva szerint miközben az ellenzéki szavazótáboron „jelenleg reménytelenség uralkodik”,⁶⁵ „nincs még egy olyan eszköz, még egy olyan intézmény, amely lehetővé teszi a demokratikus versenyt, miközben bevonja, felrázza, érdekeltté teszi és mobilizálja az ellenzéki szavazókat”.⁶⁶ „Egy előválasztás vezért, vezéret állíthatna a tábor élére, visszahozná a hitelességet, feljavitáná a baloldalon uralkodó pesszimizmust. A közös vezér és a közös üzenet visszahozná a lelkesedést a táborba, leküzdéné a kilátástalanságot”, egyszóval tehát „lélektani javulást” eredményezne.⁶⁷

A narratíva még egy problémát: a baloldal hiteltelenségét, legitimitásának hiányát szokta fölhozni. Ennek egyik indokaként az ellenzék elitista attitűdjét jelöli meg, illetve azt, hogy „füstös szobákban”, „titkos pártirodákban vagy magánlakásokban” születnek például az ellenzéki együttműködésre vonatkozó megállapodások is, ilyenformán pedig – a demokratikusság-narratívára hajazva – úgy véli, hogy ha a bal- és liberális oldal pártjai az előválasztással rábízják „magára a választóra, hogy döntsön, ki képviselje”, az „önmagában hitelesítő, bizalmat erősítő aktus”.⁶⁸ A másik indok az ellenzék pártjainak, vezetőinek és politikusainak lejáratott volta. Ezzel szemben – és az előválasztás mellett – részint aztán a narratíva ugyanarra hivatkozik, mint amire a kontraszelektált politikai elittel kapcsolatban a demokratikusság-narratíva is (a versenyelvre), részint viszont megjelenik egy sajátos és külön elemzendő elem: a civilek bevonása is. A különböző civil mozgalmak alakulása, fejlődése és az olyan képességeik, mint a „baloldali ellenzék” tüntetéseinél jóval több embert megmozgató demonstrációk szervezése és adott esetben az egyéni választási győzelem (a veszprémi Kész Zoltán személyében), saját diskurzust indított a civilek pártpolitikai térbe való integrálásának lehetőségeiről. Erre reagált aztán az előválasztás-diskurzus is, mely a nevezett legitimációs problémához kötve a kérdést a civileknek kétféle jövőt tudna elképzelni: vagy versenyezzenek – és adott esetben győzzék le –, vagy az előválasztási folyamat megszervezése és felügyelete révén legitimálják a baloldalt. Tóth Csaba az első álláspont mellett érvelve állítja, hogy az előválasztás „lehetőséget ad arra, hogy hidat képezzen a különböző pártok, valamint a pártok és a civil szervezetek között. Ha az előválasztás nyitott és azon bárki elindulhat, akkor a pártokkal szemben kritikus, de politikai ambícióval rendelkező szereplők megmérethetik magukat – demonstrálva valódi társadalmi

⁶⁴ Demokrácia és Dilemma Intézet (2012).

⁶⁵ Horváth József György (2016): Előválasztás: a baloldal utolsó esélye (2. rész). *888.hu*, 2016. február 14. <http://888.hu/article-elovalasztas-a-baloldal-utolso-eselye-2-resz> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁶⁶ Karácsony (2016).

⁶⁷ Horváth (2016).

⁶⁸ Horn (2015b).

súlyukat és mozgósítási képességüket.”⁶⁹ A másik álláspontot az Együtt politikusa, Pápa Levente fogalmazta meg 2015 elején. Érvélete szerint ha az előválasztást „a demokratikus pártok között az egységesülő civil szervezetek rendezik meg”, az kölcsönösen előnyös lenne mindkét fél számára, hiszen így amellet, a civilek végre találnának maguknak egy „olyan célt (...), ami megfogható, elérhető és közelebb visz a rendszer leváltásához”, ráadhatják a „kiválasztódó politikusokra” is „a legitimáló áldást”.⁷⁰

4. A javaslatra adott reakciók

Az előválasztás ötletére, illetve vele együtt a fölhozott indoklásokra és az azokhoz kapcsolódó *pro* érvekre hamar megjelentek a diskurzusban a különböző válaszok és kritikai reakciók is. Ezek argumentációs szerkezete és dinamikája jelentősen eltér az indoklásokétól, így azért, hogy ezt világosan be tudjuk mutatni, bevezetünk egy új strukturáló dimenziót. E szerint az alapján fogjuk szétbontani az indoklásokra adott reakciókat, hogy azok az előválasztás előzetes feltételeire, a konkrét folyamatra, vagy a végeredményre vonatkoznak-e.

4.1. A közös platform és annak hiánya: az előzetes feltételekre vonatkozó kritikák⁷¹

A választásrendszer-narratíva kapcsán már említettük, hogy az nem ad explicit választ arra a kérdésre, hogy pontosan mely pártoknak kéne előválasztást rendezniük, magyarul hogy mi az a közös platform, amin a pártok együttműködése elvárható vagy akár kényszerű is. Ehhez a hiányossághoz kapcsolódik a kritikai megjegyzések első, az előválasztás előzetes feltételeire vonatkozó ága, amely a közös platform kvázi adottságként való föltüntetését vitatja, nemcsak a pártok, hanem – és talán még náluk is nagyobb súllyal – az ő választóik tekintetében is.

A pártok felől az előválasztás támogatói által is – magyar előzmények híján – gyakran idézett⁷² nemzetközi példákkal állítják a kritikusok szembe a javaslatot, kiemelve, hogy „a hivatkozott példákban (...) nem a koalíciót tervező több párt közötti konfliktust döntenek el az előválasztással, hanem egyetlen párton belüli versenyt”.⁷³ Innen kétfelé ágaznak a kritikák. Az

⁶⁹ Tóth (2015).

⁷⁰ Pápa Levente (2015): A civilek jövője: játékos vagy bíró? *Pápa Levente blogja*, 2015. január 13. http://papalevente.blog.hu/2015/01/13/a_civilek_jovoje_jatekos_vagy_biro (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁷¹ Nem kapcsolódik a közös platform kérdéséhez, de bizonyos értelemben az előzetes feltételekre vonatkozó kritikaként értelmezhető az is, amikor egyesek az ellenzék pénzügyi hiányára hivatkoznak, illetve azt mondják, hogy „az előválasztás olyan drága megoldás, amelyet nem engedhetünk meg magunknak”. (Bitó László [2013]: Az előválasztás hátulütője. *Galamus*, 2013. augusztus 26. http://www.galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=322581:az-elovalasztas-hatulutoje-322581&catid=9&Itemid=134 [utolsó letöltés: 2016.08.24.]) Ez a mém azonban, bár elterjedt, nem kapcsolódik semmilyen, a diskurzusban futtatott érvrendszerhez, így szerepeltetését a törzsszövegben nem látjuk indokoltnak.

⁷² Ld. pl. Seres Attila (2012): Előválasztás – miért ne? *Népszabadság*, 2012. december 7. http://nol.hu/velemeney/20121207-elovalasztas_miert_ne_-1351495 (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁷³ Unger Anna (2013): Hanyagolni kéne. Az ellenzéki előválasztás értelméről. *Magyar Narancs*, 2013/30. <http://magyarnarancs.hu/publicisztika/ellenzeki-elovalasztas-ertelme-85795> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

egyik ág fatalista: a közös platform hiányát megmásíthatatlan adottságnak veszi, ebből kifolyólag pedig „vakvágánynak” titulálja az előválasztást. „A javaslat azt feltételezi (...), hogy a demokratikus oldal szocialista, liberális, konzervatív és zöld szavazói ugyanúgy egy értékközösséget alkotnak, mint a két amerikai párt vagy a francia nagy pártok tagjai és választói (...). Ez azonban nincs így. A mi demokratikus pártjaink tagjait és választóit markáns politikai, sőt értékrendbeli különbségek választják el egymástól. (...) Abban, hogy milyenek képzelik Magyarországot, nagyobb különbségek lehetnek köztük, mint az amerikai demokraták és republikánusok, vagy a francia szocialisták és jobboldaliak (...) között”, így pedig míg az amerikai „vagy francia esetben magától értetődik, hogy az előválasztáson kiválasztott közös jelöltet mindenki támogatja”, hazánkban ez koránt sincs így.⁷⁴ Sőt valószínűsíthető, hogy – lévén, hogy közös szervezet híján nincs más, csak „a gentlemen's agreement, minden jogi érvényesség és kötőerő nélkül”⁷⁵ –, „helyi szervezetek sora fogja (...) megtagadni”, „hogy automatikusan álljanak be a mögé a győztes mögé, aki hónapokig szapulta a pártjukat”. Ez pedig egy újabb, az előválasztás elleni érvre mutat rá, miszerint „az intézmény jellege folytán erőteljesen megosztó. A pártok, a jelöltek, ha jól végzik dolgukat, az előválasztási kampányban a saját programjuk mellett és az ellenfél programja ellen érvelnek, ki racionálisan, ki indulatosabban. Valamivel több, mint egy évvel leszünk a választás előtt, és a média attól lesz hangos, hogy mi mindenben nem értenek egyet Orbán kihívói, ami az ellenzék kormányzó képességébe vetett amúgy is megtépzott bizalmat”, illetve az e pártok közötti amúgy is gyenge kohéziót „véggépp megsemmisíti”.⁷⁶

A kritikák másik ága sokkal inkább építő jellegű, és a közös platform létrehozásának módjáról, illetve pontosabban annak mélységéről és tartalmáról nyit vitát. Az ebben használt argumentumok természetesen nem függetlenek a választásrendszer-narratívánál is említett összefogás-diskurzustól, és némelyik érvelés hangvételében kifejezetten elutasítónak hat az előválasztás koncepciójával kapcsolatban, állítva, hogy ez „nem az előválasztás technikájának, hanem a Fideszével szembeállított jövőkép és magatartás kialakításának korántsem technikai kérdése”, amiről csak „tereli el a figyelmet az előválasztás ötlete”.⁷⁷ Valójában azonban ez nem

⁷⁴ Bauer Tamás (2015): Vakvágány. *Népszabadság*, 2015. július 7. <http://nol.hu/velemenyn/vakvagany-1550093> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁷⁵ Unger (2013).

⁷⁶ Eörsi Máttyás (2016): Lerágott csont? *Népszabadság Online*, 2016. május 11. <http://nol.hu/velemenyn/leragott-csont-1615113> (utolsó letöltés: 2016.08.24.) A várható negatív kampány kapcsán az MSZP-s Bárándy Gergely úgy érvel, hogy ez muníciót is fog adni a kormánynak: „a Fidesz az igazi kampányban csak hátradől és kinyomtatja szórólapra azt, ami sarat dobáltunk egymásra”. Dull Szabolcs (2015): Nem lesz itt előválasztás, ez nem Amerika! *index.hu*, 2015. október 29. <http://index.hu/belfold/2015/10/29/nem-lesz-itt-elovalasztas-ez-nem-amerika-a-baloldali-elovalasztas-es-elyeiről/>

⁷⁷ Bauer (2015).

veti el a javaslatot, csak egyfajta sorrendiséget föltételez a közös platform létrehozása és a javaslat megvalósíthatósága között.⁷⁸

A vitákban a közös platform létrehozásának két iránya merült föl. Az egyik a kérdést jogi, illetve szervezeti úton orvosolná. Csizmadia Ervin egy írásában úgy érvel, hogy konkrétan „*egy pártba kellene tömöríteni*” a kérdéses pártokat, amely tömbben aztán egy belső előválasztás abban segíthetne, hogy a tábor „*egy vezetés alá söpörje be a nagyon heterogén ellenzékét*”.⁷⁹ Ezzel szemben Lendvai Ildikó és a szocialista párt Deák Ferenc Köre szerint „*a kormány- és rendszerváltást [egy] széles választási mozgalom készítheti elő*”, amely esetén „*a körzetekkel való »kártyázás« helyett annak minden nehézségével együtt is érdemes a választókerületekben a jelölésnél az előválasztás módszerét alkalmazni*”.⁸⁰ A viták másik iránya a jogias megoldás helyett a közös értékrendre, azaz inkább valamiféle kulturális kohézió létrehozására tenne javaslatot. A vita témája így lényegét tekintve megfogalmazható úgy is, hogy melyek legyenek azok a kérdések, amelyeket az egyes jelöltek vitassanak az előválasztáson, és melyek azok, amikről előzetesen állapodjanak meg. Ennek kapcsán a legszélsőségesebb (ha úgy tetszik, leginkább elitista) állásponton van például Petőcz György, aki szerint az előválasztás, ha egy „*erős állításokkal és javaslatokkal rendelkező, hitelesnek látszó alakzat*” valósítja meg, akkor az „*demokratikus pluszt és többleterőt*” jelenthet, viszont az ellenzék mostani állapotában való megrendezése csupán „*azt sugallná, hogy a vízióra képtelen ellenzék a választóra terheli a döntés súlyát. Ebből semmi jó nem sülne ki. Semmi nem tudja pótolni a politikai elitek felelősségét és fantáziáját. (...) Vagy megszületnek azok a programok (...), amelyekre kérhetik a szavazók bizalmát, vagy nem, és akkor nem lesz semmi.*”⁸¹ Ennél kevésbé részletező megoldást javasol Lakner Zoltán, aki szerint valamiféle „*ellenzéki alapszerződésre*” lenne szükség. Ez „*csak a váza lenne egy ellenzéki programnak*”, de azt célozná, hogy „*ne csak abban állapodjanak meg a szereplők, hogy nem szeretik Orbán Viktort, hanem mondjanak valamit arról is, mennyi egyenlőtlenséget viselnek el a társadalomban, mi a viszonyuk a NER-hez, Európához, mit gondolnak az állam és a piac viszonyáról. Ezekből a kiindulópontokból elég sok konkrétum következik, de nem csak egyféle választ lehet rájuk adni*”, úgyhogy a résztvevőknek még mindig lenne lehetősége, hogy megmutassák „*saját árnyalataikat*”.⁸² Horváth György szerint ezzel szemben a résztvevő feleknek bőven elég lenne olyan pontokban megállapodni, „*mint 1. a*

⁷⁸ Vö. Kerék-Bárczy Szabolcs (2015): A lényegről beszéljünk! *Népszava*, 2015. június 10. <http://nepszava.hu/cikk/1059799-a-lenyegerol-beszeljunk> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁷⁹ Csizmadia Ervin (2013): Ellenzék átmeneti állapotban. *Népszabadság*, 2013. augusztus 24. <http://nol.hu/velemenymiert-nem-1408449> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁸⁰ Lendvai Ildikó (2016): Pártok a pálya szélén. *Népszabadság Online*, 2016. február 19. <http://nol.hu/velemenypartok-a-palya-szelen-1602355> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁸¹ Petőcz György (2015): Előválasztást? Alternatívát! *Népszabadság*, 2015. szeptember 22. <http://nol.hu/velemenyeovalasztast-alternativat-1564517> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁸² Teczár Szilárd interjúja Lakner Zoltánnal (2015): A civilek megpróbálhatnák felülmúlni a pártokat. *Magyar Narancs*, 2015. május 30. <http://magyarnarancs.hu/belpol/a-civilek-megprobalhatnak-felulmulni-a-partokat-lakner-zoltan-az-elovalasztasrol-95169> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

jogállamiság helyreállítása, 2. a korrupció megszüntetése, 3. a társadalmi igazságosság/méltányosság”,⁸³ a legminimalistább javaslatot pedig a Republikon Intézet fogalmazta meg, melynek előválasztási javaslata egy olyan értéknnyilatkozat aláírását szabná a részvétel feltételéül, amely „csak lényegében a jelenlegi kormánnyal szembeni, illetve a demokratikus értékek melletti elkötelezettséget fejezné ki”.⁸⁴ (Igaz – és egyben beszédes –, hogy a Republikon ezt nem a közös platform létrehozása, hanem pusztán a következőkben tárgyalandó „meghekkelés” veszélye ellen vetette föl.)

4.2. Hekkelés, káosz, hiteltelenség: az előválasztás lebonyolítására vonatkozó kritikák

Az előválasztás javaslata, amikor fölvetésre került, nem egy „légüres” diszkurzív teret töltött ki, hanem szükségképpen kölcsönhatásba lépett az e térben már korábban is létező narratívákkal. Ennek eredményei az előválasztás lebonyolítására vonatkozó kritikák, melyeknek három, a javaslat indoklásaihoz hasonlóan természetesen a hazai közállapotok értékeléséből levezetett narratívája azonosítható. A kritikusok ezeket a narratívákat használják, extrapolálva őket egy a jövőben megtartandó előválasztás hatásainak előrejelzésére.

Az első narratíva nem másból, mint a Fideszre az ellenzék által gyakran használt „diktatúra” kifejezésből, illetve az ezt kifejtő rendszerleírásból indul ki. A narratíva szerint az orbáni rendszer egy olyan társadalmi környezetet alakított ki, amelyben egy előválasztásnak „*semmi értelme sem lenne*”. „*Nálunk ez azért nem működne, mert a Fidesz meghekkelné. »A demokratikus oldal értékeit osztó szavazók« helyett a jobboldali aktivisták aktivizálnának, és arra a jelöltre szavaznának, aki a pártközpont szerint a legkevésbé esélyes. (...) Az előválasztás »mind a 106 egyéni választókerület előválasztásaiban aktivizálná a választókat« – olvassuk a tervezetben. [Ti. a Szalay-kör tervezetében – M.B.] Képzeljük ezt el egy olyan politikai légkörben, ahol mindenki a helyi kiskirályoktól függ! Ahol aki jelentkezne egy ilyen vitára, másnap már elveszíthetné az állását. (...) »Az előválasztás során a demokratikus ellenzéki oldal ritkán előálló kommunikációs lehetőséghez jutna« – írják a szerzők. Igen. Az ATV-ben. A kormány média nyilván a negatívumokra, a botránypontokra fókuszálna.”⁸⁵ A rendszer „diktatúrába hajló”⁸⁶ jellegét, illetve egyes aspektusainak elnyomó voltát föltételezve a narratíva nem juthat más végkövetkeztetésre, mint hogy célszerűbb inkább eltenni „*az előválasztást jobb, demokratikusabb időkre*”.⁸⁷*

⁸³ Horváth György (2015): Elő az előválasztással! *Népszabadság*, 2015. szeptember 1. <http://nol.hu/velemenye/elo-az-elovalasztassal-1560325> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁸⁴ Kovács (2015). Ennek hatásosságát, illetve elégségességét vitatja Ádám (2013) és – természetesen – Petőcz (2015) is.

⁸⁵ Mándy Gábor (2015): Miért nincs értelme az előválasztásnak? *Népszabadság Online*, 2015. november 18. <http://nol.hu/velemenye/miert-nincs-ertelme-az-elovalasztasnak-1575731> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁸⁶ Forgács Imre (2015): Mi a baj az előválasztással? *Népszabadság*, 2015. június 17. <http://nol.hu/velemenye/mi-a-baj-az-elovalasztassal-1540489> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁸⁷ Mándy (2015).

A másik két narratíva – ironikus módon – rendre a demokratikusság- és a „baloldal válsága”-narratívák kiindulópontjait veszi alapul, viszont ellentétes következtetéseket von le belőlük. A demokratikus kultúra csökevényességéből, illetve abból, hogy „*az együttműködési kultúra még a táboron belül is igen alacsony színvonalú*”,⁸⁸ a második narratíva nem arra következtet, hogy ezt javíthatná egy a demokratikus versenyt lehetővé tevő és kompromisszumokra készítő előválasztás, hanem hogy „*ha a tagszervezetek egymás ellen kampányolnának, márpedig ez lenne, akkor úgy összevesznén[e]k, hogy az a végcél veszélyeztetné*”.⁸⁹ És miközben ebből az egészből „*az emberek csak a káoszt és a vitákat észlelnék*”,⁹⁰ a végén még az is könnyen előfordulhatna, hogy valamelyik szereplő „*az előválasztási folyamat végén fogja magát, és felrúgja a korábban megalkotott játékszabályokat, ha pillanatnyi érdeke így kívánja*”.⁹¹ Vagy ha az előválasztás vesztese nem is tesz így, a szavazói akkor sem fognak elmenni szavazni a győztes jelöltre. „*Az előválasztás legnevesebb országa az USA (...), és ott is nagy kihívást jelent a párt vezetőinek, hogy a vesztesek támogatói a kudarc nyomán ne maradjanak otthon. Ugyanez kilátástalan egy olyan országban, ahol a zéró összegű játszmák kultúrája még hosszú évtizedekig háttérbe szorítja a win-win kultúrát.*”⁹²

Végezetül a harmadik narratíva az előválasztást szervező „baloldal” hiteltelenségére hivatkozik. „*Miért gondolja azt bárki is, hogy a civil jelöltek szívesen csatlakoznának szedett-vedett társaságok közös dzsemborijához?*”⁹³ – teszi föl a kérdést, majd meg is állapítja, hogy „*az előválasztáson nem éri meg elindulni a civileknek, mert így nem lesznek megkülönböztethetőek a »régik« pártoktól*”.⁹⁴ Ha viszont csak a régi pártok jelöltjeire lehet szavazni, akkor az előválasztáson is „*csak a biztos pártválasztók, a pártok elkötelezett hívei vennének részt. (...) A választók (...) az általuk támogatott párt jelöltjére szavaznak, függetlenül a személytől. (...) Közelebb visz-e a győzelemhez, ha az előválasztás nyertese, akinek az aktívak körében a legnagyobb a támogatottsága, nem tudja maga mellé állítani a többi párt híveit és különösen azokat, akik rendszerint csak a kampányban döntenek a részvételről és arról, hogy kire szavaznak? Nem, ez kevésbé valószínű. Nem alkalmas technika ez arra, hogy javítsa esélyünket a Fidesz és a Jobbik legyőzésére.*”⁹⁵

⁸⁸ Keszthelyi (2015).

⁸⁹ Demokrácia és Dilemma Intézet (2012).

⁹⁰ Rakusz Lajos (2015): Mi lesz a hazával? *Népszabadság*, 2015. július 27. <http://nol.hu/velemenymi-lesz-a-hazaval-1553883> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁹¹ Földi Bence (2015): Összeborulásról álmodók. *Magyar Nemzet*, 2015. október 1. <http://mno.hu/velemenyo/osszeborulasrol-almodik-1306945> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁹² Eörsi (2016).

⁹³ Földi (2015).

⁹⁴ Idézi: Reiner Roland (2015): Még egyszer az előválasztásról – válasz a kritikusoknak. *Magyar Narancs Online*, 2015. június 2. <http://magyarnarancs.hu/republikon/meg-egyszer-az-elovalasztasrol-valasz-a-kritikusoknak-95183> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁹⁵ Bauer (2015).

4.3. A frakciófegyelem és Gyurcsány: a végeredményre vonatkozó kritikák

Az előválasztási folyamat végeredményére vonatkozó kritikák három körbe sorolhatók. Ezek közül az elsőt, amely a választókra vonatkozik, illetve arra, hogy szavaznának-e a győztes, de általuk az előválasztás során nem támogatott jelöltre, már tárgyaltuk az előző részekben is. A második és harmadik kör viszont a politikusokra vonatkozik: arra, hogy kedvezőtlen lenne vagy a kiválasztott egyéni jelöltek összetétele, vagy a miniszterelnök-jelölt személye. Előbbi a jelöltek eltérő hátterére vonatkozik (és így némiképp kapcsolódik is az előző részekben tárgyaltakhoz), és fölteszi a kérdést, hogy vajon „a folyamat végén előálló politikusmix, éppen csak összerázódva, rögtön neki tudna-e vágni egy parlamenti választási kampánynak”.⁹⁶ S ha adott esetben neki is tud, és meg is nyernék a választásokat – illetve bejutnának a Parlamentbe –, „a 106 körzetben eltérő hátterű független jelöltek” sokaságából „nehéz lenne (...) egységes akaratú frakciót alakítani”.⁹⁷

A harmadik, és egyben utolsó kör arra vonatkozik, hogy előfordulhat, hogy az előválasztás egy nem preferált miniszterelnök-jelöltet, nevezetesen a szociálliberális oldal volt miniszterelnökét és a DK jelenlegi elnökét, Gyurcsány Ferencet emelné az ellenzék élére. Egy e kérdésben megszólaltatott szocialista politikus azt mondta, hogy „a miniszterelnök-jelölti előválasztásba csak akkor szabad belemenni, ha megvan a potenciális, ismert, hiteles kormányfő-jelölt”, mert különben szerinte „Gyurcsány Ferenc mindenkit letarol, megválasztatja magát”.⁹⁸ Ez pedig nemcsak a Fidesznek lenne „egy lottóötös”,⁹⁹ de egyben azt is jelentené – ami egy inkább csak pártszinten értelmezhető ellenvetés –, hogy „az MSZP-vel a világ csúfsága esne meg. Be kellene sorolniuk egy olyan politikus mögé, akihez pártjuk bukási spiráljának kezdetét kötik, és csak nehezen tudták távozásra bírni. Ilyen keserű pirulát azonban a legtöbb szocialista nem akar lenyelni.”¹⁰⁰

5. Gyakorlati alkalmazás: a *pro* és *kontra* érvek összecsapásának egy példája¹⁰¹

Tanulmányunk szerkezete nem teszi lehetővé, hogy az elemzett narratívák és mémek konkrét összeütközéseit – magyarán a diskurzusban lezajlott vitákat és néhány *rekontra* mémet – hasonló részletességgel bemutassuk. Mindazonáltal a diskurzus föltérképezése, illetve az ahhoz használt argumentációs-logikai személelmód segítségével természetesen leírhatók konkrét vitahelyzetek is, kimutathatva az egyes elhangzott érvek hibáit és megalapozva hatékonyabban,

⁹⁶ Lakner (2016).

⁹⁷ Bita Dániel–Pető Péter (2015): Halálos sebek? – A magyar baloldal mintha félne saját magától. *Népszabadság*, 2015. október 28. <http://nol.hu/belfold/elovalasztoi-magatartas-1571765> (utolsó letöltés: 2016.08.24.)

⁹⁸ Dull (2015).

⁹⁹ Vágó Gábor (2015): Ellenzéki erőválasztás kérdései. *falmentaparlament*, 2015. május 27. <https://falmentaparlament.atlatszo.hu/2015/05/27/ellenzeki-erovalasztas-kerdesei/>

¹⁰⁰ Ablonczy (2015).

¹⁰¹ Ez a rész egyetlen írás elemzésével foglalkozik, az ebből való idézeteket külön nem jelezzük: Reiner (2015).

illetve célravezetőbben vitatkozó állítások tételét. Az alábbiakban ezt szeretnénk egy rövid példával illusztrálni. Az egyszerűség kedvéért – de a lényegen nem változtatva – nem kettő vagy több, hanem egy egyetlen cikken belül fönnálló vitahelyzetet: Reiner Roland *Még egyszer az előválasztásról – válasz a kritikusoknak* c. írását vesszük szemügyre. Cikkében az elemző négy, a „javaslat veszélyeivel, megvalósíthatóságával kapcsolatos” mémet idézett föl, megpróbálva rájuk megnyugtató válaszokat adni. Ezek közül illusztráció gyanánt az első kettővel foglalkozunk.

A cikkben elsőként vizsgált mémet már idéztük: *„Az előválasztáson nem éri meg elindulni a civileknek, mert így nem lesznek megkülönböztethetőek a »régik« pártoktól”*. Erre Reiner azt a választ adja, hogy az előválasztás *„éppen arra alkalmas, hogy a változtatás szándékával fellépő civilek megkülönböztessék magukat a jelenlegi pártok jelöltjeitől: alternatívát mutassanak, programot adhassanak, vitázzanak velük, és kiderüljön, hogy milyen tényleges támogatottságot tudnak felmutatni”*, miközben nincs arra szükségük, *„hogy olyan szövetséget kössenek egy párttal, amiben a civil szervezet elveszíti önállóságát”*.

Érdeemes megfigyelni, hogy az idézett mém nem tisztázza a megkülönböztethetőség fogalmát, illetve nem is szűkíti azt le a szervezeti (pláne személyi) különbségekre. Reiner azonban a válaszában éppen ezt teszi, amikor az előválasztás során a megkülönböztethetőség e szintjeire mutat rá. Ezzel viszont a kérdés egy lényegi részét megkerüli, nevezetesen a közös platform szükségességét, aminek minimuma a szervezők által lefektetett szabályok elfogadása – amely szervezők jelen javaslat szerint nem mások, mint a „régik” ellenzéki pártok.¹⁰² Érdeemes ennek kapcsán megidézni, hogy hogyan reagált az LMP az előválasztás ötletére: *„Az LMP, ahogy az elmúlt időszakban mindig, a jövőben is ki szeretne maradni az ellenzéki pártok belterjes csatározásaiból.”*¹⁰³ A civileknek, nemcsak az ellenzéknek, hanem általában a politikusokat elutasító attitűdjéből következően vélelmezhető valami hasonló reakció, akkor is, ha egyébként az ellenzéki pártokhoz hasonlóan megvan bennük a *„változtatás szándéka”*. Erre készülve a mémre adott választ érdemes a megkülönböztethetőség eme szintjére is kiterjeszteni – ami viszont nem választható el annak a kérdésnek a megválaszolásától, hogy mi az a közös platform, amit minden résztvevően elengedhetetlenül osztania kell.

A másik mém az egyik leggyakoribb ellenvetés: *„Az előválasztást meg fogja hekkelni a jobboldal”*. Reiner válasza két részre oszlik. A második könnyebben elintézhető: ebben külföldi előválasztásokra hivatkozik, adatokkal alátámasztva, hogy a hekkelés nem jelent valós problémát. Ezzel viszont figyelmen kívül hagyja, hogy a vizsgált mém bennfoglaló narratívája, mint arra már korábban rámutattunk, konkrétan a hazai viszonyokra vonatkozik, ebből

¹⁰² Áruklódó ennek kapcsán a szintén republikonos Horn (2015a) egy mondata is az előválasztás kapcsán: *„Ebben mindenhol a jelöltállításra alkalmas baloldali pártok jelöltjei és azok a civil jelöltek indulhatnak, akik elfogadják a baloldali pártok támogatását.”*

¹⁰³ Buják (2015).

kifolyólag pedig a külföldi példák (a mémet hangoztatók szemében) érdektelenek. A válasz első felében viszont már nagyobb körültekintéssel jár el: helyesen megállapítja, hogy ez a mém egy olyan előfeltevésekből indul ki, amely „*a jobboldalt hadseregszerűen irányított tömbnek látja, nem öntudatos szavazóknak*”. Másfelől azonban ezt tényekkel igyekszik cáfolni, rámutatva a Fidesz egyes mozgósítási kudarcaira, és arra, hogy „*igencsak kétséges, hogy egy közvetlen téttel nem rendelkező előválasztásra a Fidesz vagy a Jobbik tömegesen tudná rávenni szimpatizánsait, hogy regisztráljanak, majd személyesen menjenek el szavazni valamelyik jelöltre*”. A hekkelés mémje egy narratíva része, ráadásul annak a jövőbe kivetített extrapolációja, és mint ilyen, a tényekkel való érvelés teljesen hatástalan ellene. Egy narratívában a benne szereplő tényállítások szerepe csak látszólag érvelő: valójában ezek csak a már előre meghozott ítéletek bármikor tetszés szerint helyettesíthető illusztrációi. Bármilyen tényszerű ellenvetést is teszünk, a narratíva ezeket képes magába fogadni anélkül, hogy az alapjai megrendülneek.¹⁰⁴ Éppen ezért célszerűbb – politikai agendánktól függően – vagy egy másik narratívát állítani a Fidesz diktatúra-jellegét hangsúlyozó narratívájával szembe, vagy, ami egyszerűbb, egy pusztán a konkrét mémre vonatkozó fogalmi átkeretezést alkalmazni (pl. „*ezt a kockázatot vállalni kell, hiszen előválasztás mindenképpen lesz – és ha így van, akkor már jobb, ha szabályozott, összhangban a javaslatunkkal –, de persze igyekszünk különböző eszközökkel tenni a probléma ellen*”).

6. Összegzés

Tanulmányunkban igyekeztünk fölvezetni a 2010 után kialakult pártrendszer ellenzéki oldalára vonatkozó előválasztási javaslatról szóló közéleti diskurzust. Ennek során egyszerre próbáltunk meg eleget tenni a teljesség és az áttekinthetőség igényének – miközben természetesen a két szempont bizonyos fokig ellentmond egymásnak, és így helyenként kompromisszumokra is kényszerültünk az egyik vagy másik szempont oltárán.

Mindazonáltal tekintettel arra, hogy ez a diskurzus jelenleg is folyik, továbbá hogy a politikai események zajlása és a résztvevők különböző státusai nem befolyásolják érdemben a szereplők által használt érveket és érvrendszereket, úgy ítéltük meg, hogy tanulmányunk akkor lesz a leginkább hasznosítható, ha a diskurzust az egyes érvrendszerek mentén mutatja be és elemzi. Ehhez ún. argumentációs-logikai szemléletmódot alkalmaztunk, melynek segítségével

¹⁰⁴ Madlovics (2016). A konkrét helyzetben a narratíva vélhetően a Fidesz – tényszerűen nem kideríthető – szándékaira hivatkozva dolgozná föl Reiner ellenvetését, valahogy így: „Orbánék valójában nem is szenvedtek el soha mozgósítási kudarcot, csak egyszerűen nem állt érdekében mozgósítani, mert az ellenzéknek a rendszer lényegén semmit sem változtató győzelmeivel fenn tudják tartani a demokrácia látszatát. Az előválasztást viszont komoly veszélynek látnák, hiszen annak révén a hatalmát veszélyeztető, a szavazói által hazaárulóként számon tartott és gyűlölt baloldal újra összeszedhetné magát.” (Az előválasztás kormány általi komolyan vétele mellett konkrétan így is érvel Forgács Imre [2015]: Előválasztás – elővereség. *Népszabadság Online*, 2015. november 26. <http://nol.hu/velemenye/elovalasztas-elovereseg-1577097> [utolsó letöltés: 2016.08.24.]

megpróbáltuk, nem pusztán felsorolni az egyes érveket, mémeket, hanem föltérképezni az egyébként különböző fórumokon megjelent és gyakran divergens módon érvelő szövegekből azokat a lényegi kontextusokat, amelyeket ismerve az egyes álláspontok az Olvasó, illetve a diskurzus résztvevői számára világossá és hatékonyan vitathatóvá válhatnak.

A tanulmány először a javaslat indoklásául szolgáló, a diskurzus szempontjából kiinduló három narratívát elemezte: az összefogás-diskurzusból kinőtt választásrendszer-narratívát, a főleg baloldali – hagyományos értelemben vett populista – gyökerekkel rendelkező, a részvételi demokrácia fontosságát hangsúlyozó demokratikusság-narratívát és a sokrétű „baloldal válsága”-narratívát. Ez után a javaslatra adott reakciókat és azok argumentációs dinamikáját mutattuk be annak tükrében, hogy az előválasztás előzetes, utólagos vagy közbülső fázisaira vonatkoztak-e, majd végül egy rövid példa segítségével illusztráltuk az elemzésünk és egyszersmind az argumentációs-logikai szemléletmód gyakorlatban való alkalmazásának lehetőségét.

Az előválasztás egyes kritikusai a közös ellenzéki platform hiányára hívták föl a figyelmet – mi a diskurzus vitáit a tanulmány megállapításai tükrében olvasva valami hasonlót: az egymás mellett elbeszélés gyakori előfordulását állapítjuk meg. Reméljük, ezzel a tanulmánnyal segítettünk közelebb kerülni a közös platformok kialakításához, illetve hatékony és célravezető viták folytatásához.

